

Til Norges Bank

20. desember 2016

Tilrådning om observasjon av Eni SpA

Sammendrag

Etikkrådet anbefaler å sette Eni SpA til observasjon på grunn av risikoen for grov korrupsjon. Flere nåværende og tidligere toppledere, samt selskapet som sådan, blir etterforsket for korrupsjon i Nigeria i 2011. Eni som foretak, dets tidligere konsernleder og det tidligere datterselskapet Saipem SpA er også tiltalt i Italia for grov korrupsjon i Algerie i 2010. Rådet har notert seg at Eni har forbedret sitt antikorrupsjonspogram siden 2009, og at det har på plass en rekke styringsdokumenter for korrupsjonsforebygging. Rådet har imidlertid kommet frem til at Eni ikke i tilstrekkelig grad har godtgjort at det fram til nå har gjennomført og organisert det korrupsjonsforebyggende arbeidet på en måte som er anbefalt etter internasjonale standarder og beste praksis. Når rådet likevel ikke har tilrådd å utelukke selskapet, men heller å sette det til observasjon, skyldes dette at selskapet nylig har varslet om endringer i antikorrupsjonprogrammet og i organiseringen av dette arbeidet. Rådet mener at saken bør vurderes på nytt innen to år. Dersom selskapet ikke da kan dokumentere at det arbeides tilstrekkelig effektivt for å forebygge korrupsjon, vil kriteriet for utelukkelse kunne være oppfylt.

Eni SpA (Eni) er et italiensk energiselskap. Virksomheten omfatter leting, utvinning og produksjon, samt transport og raffinering av olje og gass. Eni har virksomhet i 66 land. Per 31. desember 2015 hadde Eni 245 datterselskaper og 53 ulike fellesforetak og 29 000 ansatte.

Eni og de to tidligere datterselskapene Snamprogetti og Saipem inngikk i 2010 en såkalt *Deferred Prosecution Agreement* med amerikanske justismyndigheter vedrørende bestikkelser betalt i et tiår i Nigeria av et *joint venture* som Snamprogetti var en del av. Samtidig som denne avtalen ble inngått, skal Eni ha forhandlet om en kontrakt av stor verdi i samme land som påtalemyndighetene i Italia og i Nigeria nå knytter korrupsjonsmistanker til. Det som er av betydning for rådets vurdering i denne saken, er at Eni i 2007 og i 2010 har inngått i forhandlinger med et selskap som ifølge Enis egne risikovurderinger allerede i 2007 sannsynligvis var eid av en tidligere nigerianske petroleumsmminister som i Frankrike var dømt til 3 år i fengsel for hvitvasking i 2007 og senere idømt 8 millioner Euro i bot i 2009 for dette forholdet av en fransk ankedomstol. Saken i Algerie gjelder bestikkelser som det tidligere datterselskapet Saipem skal ha betalt mellom 2006-2010.

Fra juni 2015 og frem til oktober 2016 har Etikkrådet vært i dialog med Eni, både gjennom skriftlig kommunikasjon og i møter. Selskapet har bidratt med informasjon i saken og har også gitt kommentarer til et utkast til tilrådning. Eni har i sin dialog med rådet understreket at selskapet ikke er funnet strafferettslig skyldig i noen av korrupsjonsanklagene.

Etikkrådet gjør ingen vurderinger av straffskyld. På bakgrunn av det som nå er kjent om alle korrupsjonsanklagene, mener rådet imidlertid at tidligere interne systemer ser ut til å ha sviktet, og at mangler ved internkontrollen synes å ha tillatt at korrupsjon kunne finne sted i virksomheten.

Eni opererer i en rekke land der korrupsjonsrisikoen er høy. For eksempel rangerer Angola, Libya, Irak, Venezuela, Nigeria, Republikken Kongo, Russland og Kasakhstan i høyeste kategori når det gjelder antatt risiko for korrupsjon etter Transparency Internationals *Corruption Perception Index*, 2015. Olje- og gassbransjen samt bygg- og anleggsbransjen hvor store offentlige kontrakter er vanlig, eksponerer også selskapet for korrupsjonsrisiko. Dette stiller etter rådets oppfatning særlige krav til selskapet om å ha på plass solide systemer og iverksette tiltak som kan forebygge, oppdage og håndtere korrupsjon effektivt. Når flere av

selskapets nåværende og tidligere ledere er anklaget for grov korrupsjon som skal ha funnet sted i mange land, skjerpes disse kravene ytterligere.

Rådet har merket seg at Eni har forbedret sine interne korrupsjonsforebyggende systemer siden 2009, og at det gjøres en rekke tiltak i dag i flere deler av selskapet for å forebygge korrupsjon. Rådet mener imidlertid at Eni frem til nå ikke har godtgjort at antikorrupsjonsprogrammet vil bli effektivt gjennomført i hele virksomheten. Dette omfatter særlig tonen fra toppen, risikovurderinger og opplæring i antikorrupsjon. Det vises også til at en av de personene som nå er tiltalt i Algerie-saken, i 2014 ble forfremmet til *Chief Upstream Officer* i Enis konsernledelse, samt at tidligere CEO nå også er tiltalt for korrupsjon i Algerie. Endelig vises det til at *Chief Development, Operations and Technology Officer* siden 2014 og tidligere CEO er involvert i Nigeria-saken som gjelder oppkjøpet av OPL-245. Uavhengig av utfallet av disse sakene mener rådet at anklagene gjør det vanskelig for konsernledelsen å kommunisere både internt og til forretningspartnere en nulltoleranse for korrupsjon.

Når rådet ikke anbefaler å utelukke Eni, men å sette selskapet til observasjon, skyldes dette at Eni helt nylig har gjort organisatoriske endringer som forankrer ansvaret for etterlevelse tydeligere. Særlig legger rådet vekt på den nye *Integrated Compliance Department* som skal ha alt ansvar for etterlevelse, herunder antikorrupsjon. Selskapet har informert om flere nye tiltak som f. eks. *focal points* i datterselskapene som ikke er børsnoterte, endringer i vurderingen av korrupsjonsrisiko og egenvurderinger av effektiviteten av klasseromsopplæringen. Videre legger rådet vekt på at Eni ikke lenger har kontroll over Saipem. Korrupsjonsrisikoen i selskapet synes dermed å være redusert. Rådet legger imidlertid til grunn at flere av disse tiltakene er nye. Det avgjørende for vurderingen av fremtidig risiko er hvordan de nå blir iverksatt i virksomheten.

Rådet vil i løpet av de kommende to årene følge med på utviklingen i de korrupsjonssakene som pågår i rettssystemet, samt hvordan styret ansvarliggjør ansatte som er involvert i korrupsjon i disse og i andre saker som fanges opp, for eksempel gjennom internkontrollen. Rådet vil også legge vekt på om styret og konsernledelsen fremover etablerer og gjennomfører et antikorrupsjonsprogram som forebygger korrupsjon effektivt. Dersom det oppstår fornyet tvil om ledelsens ansvarstagende, vil vilkåret for utelukkelse kunne være oppfylt.

Innhold

1	Innledning	3
1.1	Hva rådet har tatt stilling til	3
1.2	Kilder	4
2	Etikkrådets undersøkelser	4
2.1	Nærmere om korrupsjonsanklagene i Nigeria	5
2.1.1	Bonny Island	5
2.1.2	OPL-245	6
2.2	Nærmere om korrupsjonsanklagene i Algerie	8
3	Internasjonale standarder for etterlevelse og korrupsjonsforebygging	9
3.1	Krav i italiensk lovgivning	11
4	Informasjon fra selskapet	11
5	Etikkrådets vurdering	13
6	Tilrådning	15

1 Innledning

Eni SpA er et italiensk energiselskap.¹ Virksomheten omfatter leting, utvinning og produksjon, samt transport og raffinering av olje og gass. Eni er notert på FTSE MIB børsen i Milano og på børsen i New York. Eni har virksomhet i 66 land i alle verdensdeler, herunder i Venezuela, Mexico, Algerie, Egypt, Libya, Nigeria, Republikken Kongo, Angola, Sør-Afrika, Mosambik, Kenya, Saudi-Arabia, Oman, Kuwait, Irak, Kasakhstan, Turkmenistan, Russland, Kina, India, Indonesia og Pakistan. Det har også virksomhet i Nord-Amerika og i en rekke europeiske land.² Per 31. desember 2015 hadde Eni 245 datterselskaper og 53 «associates, joint ventures and joint operations» og 29 000 ansatte.³ ⁴

Ved utgangen av 2015 eide SPU aksjer i Eni til en verdi av om lag 7 milliarder NOK, tilsvarende en eierandel på 1,46 prosent.

1.1 Hva rådet har tatt stilling til

Korrupsjonsanklagene som involverer Eni, omhandler bestikkelser betalt til offentlige tjenestemenn i Nigeria og Algerie, sistnevnte gjennom det tidligere datterselskapet Saipem.

Etikkrådet har vurdert om det er en uakseptabel risiko for at Eni medvirker til eller selv er ansvarlig for grov korrupsjon etter retningslinjer for observasjon og utelukkelse av selskaper fra Statens pensjonsfond utland, § 3, første ledd bokstav e).⁵

Rådet har tidligere lagt følgende definisjon til grunn for sine vurderinger av begrepet grov korrupsjon:⁶

1) *Grov korrupsjon foreligger dersom et selskap gjennom sine representanter*

a) *gir eller tilbyr en fordel – eller forsøker å gjøre det – for utilbørlig å påvirke:*

- i) *en offentlig ansatt tjenestemann i utøvelsen av offentlige plikter eller i avgjørelser som kan tilføre selskapet en fordel, eller*
- ii) *en person i privat sektor som tar avgjørelser eller har innflytelse på avgjørelser som kan tilføre selskapet en fordel,*

b) *krever eller mottar bestikkelser*

¹ Selskapet har Issuer ID 143031.

² F-20-rapporten 2015, SEC, tilgjengelig på http://www.eni.com/en_IT/attachments/publications/reports/reports-2015/Annual-Report-On-Form-20-F-2015.pdf, og Eni *Integrated Annual Report 2015*, https://www.eni.com/docs/en_IT/enicom/company/integrated-annual-report-2015.pdf.

³ F-20-rapporten til SEC, 2015.

⁴ Eni *Integrated Annual Report 2015*.

⁵ I retningslinjene heter det i § 3, første ledd: “Observasjon eller utelukkelse kan besluttes for selskaper der det er en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til eller selv er ansvarlig for: e) grov korrupsjon...”
Retningslinjene for observasjon og utelukkelse av selskaper fra Statens pensjonsfond utland er tilgjengelige på lovdata, <https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/2014-12-18-1793?q=retningslinjer+++pensjonsfond+++utland>.

⁶ Etikkrådets tilrådning av 21. desember 2015 om å sette Petrobras SA til observasjon, tilgjengelig på <http://etikkradet.no/files/2016/01/Tilr%C3%A5dning-Petrobras-21.-desember-2015.pdf>.

og

- c) korrupsjonshandlingene som er nevnt i bokstav a og b, utføres på en systematisk eller omfattende måte.

2) I sin vurdering legger rådet også vekt på hvorvidt selskapet har et godt antikorrupsjonsprogram som er gjennomført og organisert på en måte som gjør selskapet i stand til å forebygge, oppdage og reagere på korrupsjon i virksomheten.

Når det gjelder vurderingen av risikoen for at Eni kan bli involvert i korrupsjon i fremtiden, har rådet lagt vekt på de korrupsjonsanklagene som til nå er fremmet mot selskapet og selskapets reaksjoner på disse, hvilke land og bransjer selskapet opererer i, og hva selskapet nå gjør for å forhindre korrupsjon. Rådet legger til grunn at det er selskapet som må godtgjøre at det arbeides tilstrekkelig effektivt med å forebygge korrupsjon.

1.2 Kilder

Informasjon om korrupsjonsanklagene stammer blant annet fra en utenrettslig forliksavtale som selskapet har inngått med amerikanske justismyndigheter i 2010 (*Deferred Prosecution Agreement*), tilknyttede rettsavgjørelser i USA og Storbritannia, og rettsprosesser i Italia som er referert i pressen.

Vurderingen av selskapets etterlevelsessystemer er basert på informasjon som er gitt rådet i møter med selskapet i desember 2015 og i juni og juli 2016, informasjon som er sendt rådet frem til november 2016, samt informasjon som er tilgjengelig på Enis hjemmesider. Det har vært avholdt møter blant annet med Enis styreleder og med Chief Legal and Regulatory Affairs og med representanter fra Legal Compliance and Regulatory Department, Italy and Criminal Law Legal Department, Internal Audit Department og Integrated Risk Management. I tillegg har det vært avholdt et møte med tidligere regionansvarlig for Eni i Afrika sør for Sahara, som også var *Managing Director* for Eni-selskaper i Nigeria 2009-2013. Etikkrådet har bedt Eni om å kommentere korrupsjonsanklagene, å redegjøre for sine interne antikorrupsjonssystemer og å vise hvordan disse gjennomføres i virksomheten slik at korrupsjon forebygges, oppdages og håndteres tilstrekkelig effektivt. Selskapet har mottatt utkast til tilrådning og inngitt sine merknader til denne.

Etikkrådet har også innhentet bistand fra en konsulent hva gjelder vurderingen av antikorrupsjonsprogrammer i selskaper som kan være sammenlignbare med Eni, samt hvordan dette arbeidet bør organiseres og gjennomføres for å være i tråd med internasjonale standarder og beste praksis.

2 Etikkrådets undersøkelser

Etikkrådet har undersøkt korrupsjonsanklager som involverer Eni, i seks ulike land. I Nigeria har Eni vært involvert i to korrupsjonssaker. I den første saken inngikk selskapet i 2010 en utenrettslig avtale, en såkalt *Deferred Prosecution Agreement*, med amerikanske justismyndigheter. Den andre saken er under etterforskning.

Korrupsjonsanklagene i Algerie i årene 2006 og frem til 2010, involverer toppledere ved Saipems hovedkontor og ved Saipem Contracting Algérie SpA. Frem til januar 2016 eide Eni 43 prosent av aksjene i Saipem, og hadde bestemmende innflytelse - *de facto* kontroll - over Saipem på det tidspunktet korrupsjonen skal ha funnet sted. Selskapene framsto også som tett

sammenvevet ved at ledere fra det ene selskapet ofte gikk over i ledende stillinger i det andre selskapet. Ifølge Enis pressemeldinger i 2016 har selskapet solgt 12,5 prosent av aksjene til Fondo Strategico Italiano. Eni eier nå 30,4 prosent av aksjene i Saipem og har ikke lenger *de facto* kontroll over Saipem.⁷ Det er også fremsatt korrupsjonsanklager mot Eni i Irak og Kazakhstan, og mot Saipem i Kuwait, Irak, Kazakhstan og Brasil. Eni har nylig informert rådet om at påtalemyndigheten i Milano har henlagt sin etterforskning av korrupsjonsanklagene i Irak og Kazakhstan.⁸

2.1 Nærmere om korrupsjonsanklagene i Nigeria

2.1.1 Bonny Island

Den første korrupsjonsanklagen som involverer Enis tidligere heleide datterselskap, Snamprogetti, gjelder erverv av en tillatelse for utvinning av olje på Bonny Island i det østlige Nigerdeltaet. Mellom 1994 og 2004 skal Snamprogetti Netherlands BV, sammen med de øvrige partnerne i et konsortium, ha betalt om lag 182 millioner USD til nigerianske offentlige tjenestemenn for å bli tildelt fire *Engineering, Procurement and Construction*-kontrakter av Nigeria LNG Ltd. (NLNG). NLNG er 49 prosent eid av Nigerian National Petroleum Corporation (NNPC). Kontraktene hadde en totalverdi på omlag 6 milliarder USD.⁹

I 2010 ble det inngått en avtale mellom det amerikanske Justisdepartementet (DoJ) og Snamprogetti, Eni og Saipem om å betale en bot på 240 millioner USD for korrupsjon i forbindelse med Bonny Island-kontraktene. I forliksavtalen gis det en nokså detaljert beskrivelse av de faktiske forholdene, herunder at bestikkelsene ble avtalt mellom toppledere for selskapene i konsortiet og agenter i såkalte «cultural meetings», og at det ble betalt store beløp via skallselskaper til høyt rangerte nigerianske tjenestemenn, blant annet ansatte i Ministry of Petroleum og NNPC.¹⁰ Boten ble betinget av at selskapene ikke ble involvert i handlinger i strid med *Foreign Corrupt Practices Act (FCPA)* de neste to årene.¹¹ Selskapene forpliktet seg også til å gjennomgå sine interne antikorrupsjonssystemer og å forbedre systemene hvis nødvendig.¹²

Samme år og på bakgrunn av det samme saksforholdet, inngikk det amerikanske Securities and Exchange Commission (SEC) en avtale med Eni og Snamprogetti om at de skulle betale en bot på 125 millioner USD for korrupsjon og manglende internkontroll. Det ble særlig pekt på at Snamprogetti hadde skjult bestikkelsene i sine regnskaper. SEC viste til at Eni hadde kontroll over Snamprogetti i hele perioden korrupsjonen pågikk, inkludert på det tidspunktet

⁷ http://www.saipem.com/SAIPEM_en_IT/sommario/Saipem+Shareholders.page?, og *Saipem Annual Report 2015* side 5, hvor det fremgår at Saipem ikke lenger er under «*direction and coordination*» av Eni siden 22. januar 2016, http://www.saipem.com/en_IT/static/documents/Annual%20Report%202015.pdf.

⁸ E-post til Etikkrådet datert 28. oktober 2016, og selskapets pressemelding 25. oktober 2016, https://www.eni.com/it_IT/media/news/Eni-Procure-Milano-richiede-archiviazione-fascicolo-Kazakhstan-Iraq.page.

⁹ TSKJ besto av det tidligere Halliburtons datterselskapet KBR som hadde den ledende posisjonen, det franske Technip, det japanske JGC Corporation og Snamprogetti Netherlands BV som er 100 pst. eiet av Snamprogetti SpA. Samtlige partnere i TSKJ endte opp med å betale store bøter til amerikanske myndigheter grunnet korrupsjonsbruken som amerikanske justismyndigheter holdt alle ansvarlig for.

¹⁰ Jf. *Deferred Prosecution Agreement, United States of America v. Snamprogetti Netherlands BV*, 1. juli 2010, Attachment A (DPA), som er tilgjengelig på nettsidene til det amerikanske justisdepartementet, <https://www.justice.gov/sites/default/files/criminal-fraud/legacy/2011/02/16/07-07-10snamprogetti-dpa.pdf>.

¹¹ Jf. DPA punkt 12.

¹² Jf. DPA, vedlegg C, punkt 4.

datterselskapet gikk inn i *joint venture*. SEC viste videre til at Eni ikke hadde sørget for at datterselskapet utførte *due-diligence* av tredjeparter, og at Enis interne etterlevelsessystemer ikke hadde vært tilstrekkelige til å avdekke, forhindre og respondere på korrupsjon som hadde pågått over et tiår.¹³

Eni har overfor Etikkrådet understreket at det ikke har erkjent skyld for korrupsjon i Nigeria. Selskapet har uttalt at det ikke finnes bevis for at noen av Enis ansatte kjente til eller deltok i korrupsjonen, og at amerikanske justismyndigheter kun har rettet anklagene mot Snamprogetti og ikke mot Eni. Snamprogetti erkjente straffskyld i avtalen. Eni har videre understreket at selskapet inngikk en parallell avtale med SEC kun som et resultat av sitt eierskap i Snamprogetti. Eni viser dessuten til at selskapet og enkelte toppledere var under etterforskning for de samme anklagene i Italia, men at påtalemyndigheten senere frafalt anklagene. Endelig har Eni vist til at amerikanske justismyndigheter i den utenrettslige avtalen heller ikke forutsatte at selskapet ble ilagt en ekstern monitor for å overvåke arbeidet med forbedringer av antikorrupsjonsprogrammet.¹⁴

2.1.2 OPL-245

I 2011 kjøpte Eni, gjennom datterselskapet Nigeria Agip Exploration, og Royal Dutch Shell Plc en lete- og boretillatelse på oljefeltet Oil Prospecting Licence 245 (OPL-245) i Nigeria. Kontraktssummen var på om lag 1,3 milliarder USD, hvorav om lag 200 millioner USD ble betalt i signaturbonus. Frem til 2010 var blokken eid av Malabu Oil and Gas Ltd., som er eid av en tidligere petroleumminister i Nigeria. Eni inngikk i forhandlinger med ham i 2007 og i 2010 om kjøp av blokken. Rundt årsskiftet 2010/2011 ble imidlertid blokken tilbakeført til staten. Eni fortsatte forhandlingene med regjeringen, og partene kom frem til en endelig avtale i april 2011. Den tidligere petroleumministeren skal også ha deltatt i disse forhandlingsmøtene.

Påtalemyndigheten i Milano har etterforsket omstendigheter omkring dette ervervet. Det anslås at så mye som halvparten av de 1,1 milliarder USD av den totale kontraktssummen ble betalt i bestikkelser til offentlige tjenestemenn i Nigeria for å få i stand avtalen.¹⁵ Etter kontraktssigneringen i april 2011 overførte Eni, i henhold til avtalen, om lag 1,1 milliarder USD til en konto i JP Morgan Chase i London som tilhørte den nigerianske staten. Ifølge rettsdokumenter ved en britisk domstol som omhandler den italienske påtalemyndighetens begjæring om frysing av midler, er det funnet kontooverføringer som tilsier at 800 millioner like etter avtaleinngåelsen ble overført til selskapet Malabu Oil and Gas Limited. Påtalemyndigheten har også vist til at 523 millioner av de 800 millionene i august 2011 skal ha blitt videreført fra Malabu Oils kontoer til nigerianske offentlige tjenestemenn, herunder 10 millioner til den tidligere regjeringsadvokaten. Resten av de om lag 1,1 milliarder USD skal ha blitt overført til kontoer tilhørende den tidligere petroleumministeren.¹⁶

¹³ *Sivil Action No. 4:10-cv-2414, Securities and Exchange Commission vs Eni SpA and Snamprogetti Netherlands BV*, punktene 3, 12, 30 og 31. Selskapene tok ikke formelt stilling til skyldspørsmålet, hvilket heller ikke var en forutsetning for at de skulle kunne vedta den utenrettslige boten. Forliksavtalen er tilgjengelig på nettsidene til SEC, <https://www.sec.gov/litigation/complaints/2010/comp-pr2010-119.pdf>.

¹⁴ Brev til Etikkrådet, 16. juni 2016.

¹⁵ Crown Court, Southwark, UK, *Witness Statement in Support Of An Application for a Restraint Order*, 4. september 2014, se også Exhibit 1, *International Letter of Request* fra påtalemyndigheten i Milano til UK Home Office i London, 26. mai 2014, og *Supplemental Letter of Request* fra påtalemyndigheten i Milano til UK Home Office i London. Saken er også omtalt i *The Guardian*, 29. oktober 2015, <http://guardian.ng/sweetcrude/nigeria-how-oil-revenues-got-diverted-to-private-pockets-report/>.

¹⁶ *Restraint Order Prohibiting Disposal of Assets in The Crown Court Sitting at Southwark*, In the matter of Eni SpA and Gianluca di Nardo and Roberto Casula and Vincenzo Armanna and Zubelum Chukwuemeka and Paolo

To av agentene som skal ha vært engasjert av Malabu Oil & Gas for å fremforhandle avtalen med Eni frem til 2010, tok ut søksmål i Storbritannia og i USA mot Malabu Oil and Gas. De mente at de ikke hadde fått utbetalt sine rettmessige konsulenthonorarer i forbindelse med forhandlingsprosessen. En rekke detaljer om forhandlingene mellom Malabu Oil and Gas og Eni er omtalt i dokumenter tilknyttet disse to rettssakene, og mange av dokumentene er offentliggjort. Disse vil imidlertid ikke bli omtalt nærmere her.¹⁷

Den nåværende CEO i Eni, selskapets *Chief Development, Operations and Technology Officer*¹⁸, samt tidligere CEO er siden 2014 under etterforskning i Italia for anklager om korrupsjon i forbindelse med OPL-245.¹⁹

I 2014 anmodet Nigerian House of Representatives den nigerianske regjeringen om å kansellere avtalen med Eni og Shell om salg av OPL-245 med begrunnelse om at «(...) *it was based on a highly flawed Resolution Agreement (...)*» og videre at «*AGIP Nigeria Agip Exploration Ltd (NAB) be formally censured or reprimanded by the House for its role in the 'Resolution Agreement' which lacked transparency and did not meet international best business practices (...)*».²⁰

I juni 2015 ble det rapportert i pressen at den nasjonale *Economic and Financial Crimes Commission* (EFCC) etterforsker korrupsjonsanklagene forbundet med denne transaksjonen.²¹ I april 2016 mottok Nigerian Agip Exploration en henvendelse fra EFCC som omhandlet etterforskningen av OPL-245-avtalen.²² Etter anmodning fra regjeringsadvokaten og justisministeren, har den nigerianske riksadvokaten anbefalt regjeringen å kansellere avtalen med Eni og Shell. Riksadvokaten mener også at begge selskapene bør ilegges bøter for «*illegal activities, including paying money to fraudulent public officials and private citizens in order to secure the bloc*».²³

Eni avviser alle anklager om korrupsjon i Nigeria.²⁴ Eni har også uttalt at det aldri har brukt agenter til å gjennomføre avtalen. Selskapet fremholder at det ble gjennomført to due diligence-vurderinger av Malabu Oil and Gas som Eni hadde forhandlet med frem til 2010, men at ingen av de to interne rapportene med sikkerhet kunne fastslå hvem som var den rettmessige eieren av selskapet. Selskapet sier at det av rapportene kun fremgår at det var *sannsynlig* at den tidligere oljeministeren var den rettmessige eieren.²⁵ Eni viser også til at kjøpet av rettighetene

Scaroni and Claudio Descalzi and Luigi Bisignani and Dan Etete, and In The Matter of the Criminal Justice (International Co-operation) Act 1990 (Enforcement of Overseas Forfeiture Orders) Order 2005), 8. september 2014, og Federal Criminal Court, Switzerland, Criminal Court of Appeal, File Number: RR.2015. 150-153, *International Legal Assistance in Criminal Matters for Italy*, 5. oktober 2015. Saken er også omtalt i *Reuters*, 11. september 2014, <http://uk.reuters.com/article/eni-corruption-nigeria-idUKL5N0RC17F20140911>. Med grunnlag i påtalemyndighetens begjæring har Crown Court, Southwark, og en føderal straffedomstol i Sveits, henholdsvis i 2014 og 2015, frosset totalt 190 millioner USD av kjøpesummen.

¹⁷ Dokumentene er gjort offentlig blant annet i forbindelse med den italienske påtalemyndighetens begjæring om frysing av midler i Storbritannia ved Crown Court, Southwark, UK.

¹⁸ Vedkommende var tidligere leder for Eni Afrika sør for Sahara med base i Nigeria og *Executive Vice President* i selskapets *Exploration and Production Division*.

¹⁹ Selskapets F-20-rapport til SEC, 2015, side 92.

²⁰ *House of Representatives Federal Government of Nigeria, Votes and Proceedings*, 18. februar 2014, side 994.

²¹ *Premium Times*, 25. juni 2015, <http://www.premiumtimesng.com/news>.

²² Selskapets F-20-rapport til SEC, 2015, side 92-93.

²³ *Sahara Reporters*, 26. januar 2016, <http://royaldutchshellplc.com/2016/01/26/shell-eni-in-fresh-trouble-as-nigeria-begins-moves-to-withdraw-opl-245/>.

²⁴ Dette følger blant annet av Global Witness, *Briefing* 17. november 2015.

²⁵ Møter mellom Etikkrådet og Eni, juni og juli 2016.

til OPL-245 ble fremforhandlet med nigerianske myndigheter direkte, og at betalingen ble gjort til en konto eid av den nigerianske staten. Videre viser Eni til at styret i 2013 besluttet å gjennomføre en intern granskning av disse anklagene gjennom et eksternt advokatfirma. Etter en gjennomgang av omfattende materiale konkluderes det i granskingsrapporten av 2014 med at det ble funnet «*no evidence of misconduct in relation to Eni and Shell's 2011 transaction with the Nigerian government for the acquisition of the OPL 245 license*».²⁶ Eni har også uttalt at konsulenten ikke fant bevis for at noen av Enis ansatte visste eller hadde en intensjon om at nigerianske offentlige tjenestemenn skulle motta penger som Eni betalte for OPL-245.²⁷

2.2 Nærmere om korrupsjonsanklagene i Algerie

I 2012 iverksatte påtalemyndigheten i Milano etterforskning av korrupsjonsanklager i Algerie, den såkalte “Sonatrach 2”-saken. Flere tidligere toppledere i Saipem har avgitt rettslig forklaring for forhørsdomstolen, og flere sentrale elementer av disse forklaringene er gjengitt i pressen. Ifølge presseartiklene og påtalemyndighetens begjæring om ransaking av Saipems og Enis kontorer skal toppledere i Saipem ha betalt omlag 221 millioner USD i bestikkelser frem til 2010 for å bli tildelt kontrakter av Sonatrach. Totalverdien av disse kontraktene var om lag 9 milliarder USD. Påtalemyndigheten mener å kunne dokumentere at bestikkelsene ble betalt via et Hong Kong-basert selskap kalt Pearl Partners (HK) Limited.²⁸ Overføringene skjedde via kontoer i Sveits og Dubai.²⁹ Pearl Partners er knyttet til en algerisk agent som skal ha overført bestikkelsene fra dette selskapets konto til ansatte i Sonatrach. Ifølge flere presseartikler skal også to tidligere toppledere i Saipem i Italia ha erkjent å ha mottatt 5 millioner Euro i ulovlige returprovisjoner i forbindelse med denne konkrete saken.³⁰ Én av disse, tidligere CEO for Saipem i Algerie, skal i år ha mottatt en tilståelsesdom i Italia for dette.³¹

Tidligere CEO og nestleder i styret i Saipem, tidligere CEO for Saipem i Algerie, tidligere *Chief Operating Officer* for selskapets *Engineering & Construction Business Unit* frem til 2008, og tidligere *Chief Financial Officer* samt to agenter er tiltalt for korrupsjon i Italia for dette forholdet.³² Videre er Eni, dets tidligere CEO og tidligere leder for *North African*

²⁶ Selskapets F-20-rapport til SEC, side 92.

²⁷ Brev til Etikkrådet, 16. juni 2016.

²⁸ Begjæring om ransaking og beslag? Saipems og Enis kontorer og kontorene til tidligere toppleder i Eni og Saipem, *Procura della Repubblica, Presso il Tribunale Ordinario di Milano, Proc.n. 25303/10 R.G.N.R.*, 6. februar 2013.

²⁹ Se blant annet *FCPA-blog*, 9. oktober 2015, <http://www.fcpablog.com/blog/2015/10/9/saipem-and-former-execs-going-on-trial-for-220-million-alger.html>, og *La Voce delle Voci*, 4. oktober 2015, og påtalemyndighetens begjæring om ransaking og beslag, *Procura della Repubblica, Presso il Tribunale Ordinario di Milano, Proc.n. 25303/10 R.G.N.R.*, 6. februar 2013.

³⁰ *L'Espresso*, 6. september 2013, <http://espresso.repubblica.it/internazionale/2013/09/06/news/saipem-affari-sporchi-in-siria-1.58540>.

³¹ *Reuters*, 2. oktober 2015, <http://www.reuters.com/article/saipem-algeria-trial-idUSL5N1222ZA20151002>, og Saipems *Annual Report 2015* side 131, hvor det fremgår at en tidligere toppleder ble ilagt «*a plea bargain sentence in accordance with Article 444 of the Code of Criminal Procedure*», http://www.saipem.com/en_IT/static/documents/Annual%20Report%202015.pdf. Det har ikke vært mulig for rådet å få tilgang på en kopi av tilståelsesdommen fordi denne ikke er rettskraftig.

³² Dette fremgår av påtalemyndighetens begjæring om ransaking og beslag, *Procura della Repubblica, Presso il Tribunale Ordinario di Milano, Proc.n. 25303/10 R.G.N.R.*, 6. februar 2013, og Saipems *Interim Consolidated Report* datert 30. juni 2016 hvor det står at en dommer i juli 2016 besluttet at alle de mistenkte skal tiltales og stilles for retten i Italia. I november 2015 fikk påtalemyndigheten rettens medhold i å ta arrest i eiendom til en verdi av 250 millioner USD tilhørende de tidligere topplederne i Saipem som er involvert i saken, se *Reuters*, 11.

Operations tiltalt i samme sak. Straffesaken skal opp for en italiensk domstol i begynnelsen av desember 2016.

Eni har benektet enhver befatning med korrupsjon i Algerie og viser blant annet til at det ikke er avgjort ved noen domstol at de kommisjonene som Saipem betalte sine mellommenn i forbindelse med kontrakter i Algerie, faktisk ble videreført til offentlige tjenestemenn der.³³ Tidligere leder for *North African Operations* ble i 2014 forfremmet til *Chief Upstream Officer* i Enis konsernledelse. Eni benekter også ethvert ansvar for eventuelle korrupsjonshandlinger begått av Saipem. Selskapet viser til at det ikke kan holdes strafferettslig ansvarlig verken etter for eksempel den amerikanske *Foreign Corrupt Practices Act*, der det må kunne føres bevis for at Eni visste om handlingene i datterselskapet eller beordret dem på noe vis, eller etter italiensk lovgivning.³⁴ I 2015 mottok selskapet en juridisk utredning av ansvarsforholdet mellom Eni og Saipem som konkluderte med at Saipem er uavhengig av morselskapet, og at morselskapet ikke har strafferettslig ansvar for handlinger begått i Saipem.³⁵ Eni viser til at selv om Eni på hendelsestidspunktet hadde *de facto* kontroll over Saipem, så var Saipem et uavhengig børsnotert selskap som hadde et automomt styre og uavhengige kontrollorganer. Eni hadde heller ingen innflytelse på Saipems forretningsmessige virksomhet.³⁶

3 Internasjonale standarder for etterlevelse og korrupsjonsforebygging

På bakgrunn av internasjonale standarder for etterlevelse og antikorrupsjon i multinasjonale selskaper, kan det utledes noen hovedprinsipper for hvilke grep et foretak bør ta for å etablere og gjennomføre et effektivt antikorrupsjonsprogram. Det finnes en rekke praktiske veiledninger for dette.³⁷ Etikkrådet har også fått råd av en konsulent om hva som er beste praksis for antikorrupsjonsprogrammer for selskaper som kan sammenlignes med Eni. Rådet legger til grunn at de tiltakene som er nevnt nedenfor, må kunne dokumenteres av selskapet.

Samtlige relevante internasjonale organer legger til grunn at toppledelsen må være genuint involvert i arbeidet for at selskapet effektivt skal være i stand til å forebygge korrupsjon. Det er viktig at ledelsen tydelig kommuniserer en nulltoleranse for korrupsjon, og at selskapet kommuniserer betydningen av det korrupsjonsforebyggende arbeidet til ansatte, forretningspartnere og representanter.³⁸

november 2015, <http://www.reuters.com/article/algeria-corruption-saipem-idUSL8N13658120151111#8uXOOTIqm2L3ifdO.97>.

³³ Brev til Etikkrådet, 16. juni 2016.

³⁴ Brev til Etikkrådet, 16. juni 2016.

³⁵ Brev til Etikkrådet, 15. juli 2015.

³⁶ Brev til Etikkrådet, 16. juni 2016.

³⁷ En veiledning for hvordan et antikorrupsjonsprogram kan se ut finnes blant annet i FNs antikorrupsjonsportal TRACK (*Tools and Resources for Anti-Corruption Knowledge*), *Global Compact: A guide for anti-corruption risk-assessment* (2013) og OECDs *Good Practice Guidance on Internal Controls, Ethics and Compliance* (2010). Transparency International (TI) har i *Business Principles for Countering Bribery* listet opp en rekke generelle anbefalinger for korrupsjonsforebyggende systemer.

³⁸ UNODC, *Anti-Corruption Ethics and Compliance Programme for Business: A Practical Guide*, A; OECD's *Good Practice Guidance on Internal Controls, Ethics and Compliance* (2010), bokstav A), punkt 1., og Transparency International *Business Principles for Countering Bribery*, punkt 6.1, http://www.transparency.org/whatwedo/publication/business_principles_for_countering_bribery, samt i World Bank Group *Integrity Compliance Guidelines* punkt 2.11,

For å kunne definere systemer som er tilpasset den konkrete virksomheten, må det gjøres en målrettet kartlegging og vurdering av korrupsjonsrisikoen i hele virksomheten. I henhold til beste praksis gjøres risikovurderinger av det organet i selskapet som har ansvar for å etablere, gjennomføre og forbedre antikorrupsjonsprogrammet. Slike vurderinger gjøres fortløpende i forbindelse med vurderingen av tredjeparter, opplæring og interne granskninger. En helhetlig kartlegging av korrupsjonsrisiko gjøres ofte på årlig basis. Viktige risikofaktorer som må vurderes, er selskapets størrelse, forretningsmodell, lokale og regionale forhold og sektoren som selskapet opererer i. Det er et minstekrav at selskapet gjennomfører solide forebyggende tiltak på de områdene der selskapet er mest eksponert for risiko.³⁹

For å oppnå en effektiv gjennomføring av systemene, forutsettes at det er utviklet gode opplæringsopplegg for ansatte og forretningspartnere som selskapet har kontroll eller bestemmende innflytelse over. Særlig toppledere, mellomledere og ansatte i risikoutsatte posisjoner må få særskilt tilpasset undervisning. Det er viktig at opplæringen er gjort forståelig for alle ansatte og at den er basert på konkrete eksempler fra virkeligheten, herunder egne erfaringer. Det er også beste praksis at selskapet gjør egenvurderinger av om opplæringsprogrammene er målrettede og effektive.⁴⁰

Det er videre viktig at selskapet gjennomfører kontroll av tredjeparter, såkalt *due-diligence*, at tredjeparter i risikofylte områder gis opplæring i antikorrupsjon og følges opp jevnlig, og at det føres kontroll med at betalingene til disse står i et proporsjonalitetsforhold til det arbeidet som er utført.⁴¹

Ledelsen må oppfordre ansatte til å opptre i samsvar med antikorrupsjonsprogrammet og til å varsle ved mistanke om brudd på interne regler. Det bør etableres systemer hvor ansatte og andre kan varsle anonymt og uten risiko for represalier.⁴² Selskapet bør ha en entydig framgangsmåte for granskning av varslinger om brudd på retningslinjer, og det må synliggjøres hvilke reaksjoner som ilegges enkeltpersoner som bryter dem.⁴³

<http://pubdocs.worldbank.org/pubdocs/publicdoc/2015/12/489491449169632718/Integrity-Compliance-Guidelines-2-1-11.pdf>.

³⁹ Dette følger blant annet av UNODC, *Anti-Corruption Ethics and Compliance Programme for Business: A Practical Guide*, kapittel 2, https://www.unodc.org/documents/corruption/Publications/2013/13-84498_Ebook.pdf, OECD's *Good Practice Guidance on Internal Controls, Ethics and Compliance* (2010), Annex II, A), <http://www.oecd.org/investment/anti-bribery/anti-briberyconvention/44884389.pdf>. Dette er også lagt til grunn i *A Resource Guide to the U.S. Foreign Corrupt Practices Act*, side 59 av det amerikanske Department of Justice og Securities and Exchange Commission, <http://www.justice.gov/criminal-fraud/fcpa-guidance>, og UK Ministry of Justice *Bribery Act 2010 Guidance*, Principle 3, <http://www.justice.gov.uk/downloads/legislation/bribery-act-2010-guidance.pdf>.

⁴⁰ UNODC, *Anti-Corruption Ethics and Compliance Programme for Business: A Practical Guide*, kapittel 3 bokstav H, OECD's *Good Practice Guidance on Internal Controls, Ethics and Compliance*, bokstav A), punkt 5, Transparency International *Business Principles for Countering Bribery*, punkt 6.4 og 6.6., og World Bank Group *Integrity Compliance Guidelines* punkt 7.

⁴¹ OECD's *Good Practice Guidance on Internal Controls, Ethics and Compliance*, bokstav A), punkt 6, i), Transparency International *Business Principles for Countering Bribery*, punkt 6.2., og World Bank Group *Integrity Compliance Guidelines* punkt 5.

⁴² UNODC, *Anti-Corruption Ethics and Compliance Programme for Business: A Practical Guide*, kapittel 3 bokstav J, OECD's *Good Practice Guidance on Internal Controls, Ethics and Compliance*, bokstav A), punkt 9, TI's *Business Principles for Countering Bribery*, punkt 6.3.1. og 6.3.3., World Bank Group *Integrity Compliance Guidelines* punkt 8 og 10.

⁴³ UNODC, *Anti-Corruption Ethics and Compliance Programme for Business: A Practical Guide*, kapittel 3 bokstav K, World Bank Group *Integrity Compliance Guidelines* punkt 10.

Antikorrupsjonsprogrammet må overvåkes og forbedres basert på både intern erfaring og eksterne forhold som nye lover og standarder for beste praksis.^{44,45}

Ifølge internasjonale standarder for beste praksis er det helt sentralt at arbeidet med korrupsjonsforebygging er delegert til en egen funksjon eller en person som har nødvendige ressurser og autonomi. Det forutsettes at etterlevelsesavdelingen har direkte tilgang til konsernledelsen og til styret.⁴⁶

3.1 Krav i italiensk lovgivning

Ifølge den italienske loven om foretaksstraff, *Legislative Decree no. 231* av 8. juni 2001, kan selskaper holdes administrativt ansvarlige for blant annet korrupsjonshandlinger begått av dets ansatte og representanter. Betaling av bestikkelser til offentlige så vel som til private parter er omfattet av loven. Ifølge loven kan selskapet unngå å bli holdt ansvarlig for korrupsjonshandlinger hvis det dokumenterer at det på handlingstidspunktet hadde etterlevelsessystemer som er ment å forebygge korrupsjon. Det må videre ha oppnevnt en uavhengig rådgivende komité (*organismo di vigilanza*) som er ansvarlig for å overvåke gjennomføringen og effektiviteten av etterlevelsessystemene samt å oppdatere disse jevnlig. Dette organet bør være sammensatt av interne og eksterne medlemmer. Videre må selskapet dokumentere at det har gjennomført en vurdering av risiko for brudd på loven, at det har laget og gjennomført korrupsjonsforebyggende prosedyrer, at det har etablert et sanksjonssystem som inntreffer ved brudd på loven og interne regler, og at det har etablert adekvate opplæringsprogrammer for ansatte og ledere. Selskapet skal også sørge for at dets *Code of Conduct* oppdateres, og at det er en adekvat informasjonsutveksling mellom relevante organer.⁴⁷

4 Informasjon fra selskapet

Eni har i kontakten med Etikkrådet hele tiden gitt uttrykk for at selskapet har et antikorrupsjonsprogram i tråd med beste praksis. Likvel har selskapet i løpet av denne perioden varslet flere vesentlige endringer i antikorrupsjonsprogrammet.

⁴⁴ UNODC, *Anti-Corruption Ethics and Compliance Programme for Business: A Practical Guide*, kapittel 3 bokstav L, OECD's *Good Practice Guidance on Internal Controls, Ethics and Compliance*, bokstav A), punkt 12, Transparency International's *Business Principles for Countering Bribery*, punkt 6.8 og 6.10, World Bank Group *Integrity Compliance Guidelines* punkt 3 og 9.4.

⁴⁵ Øvrige generelle veiledninger for selskapers antikorrupsjonsarbeid finnes i Global Compact: *A guide for anti-corruption risk-assessment* (2013) <https://www.unglobalcompact.org/resources/411>, i *The OECD Guidelines for Multinational Enterprises*, <http://www.oecd.org/daf/inv/mne/48004323.pdf>, The United Nations Global Compact (*The Ten Principles*), Asia-Pacific Economic Council (*Anti-Corruption Code of Conduct for Business*), International Chamber of Commerce (*ICC Rules on Combating Corruption*), og The World Economic Forum (*Partnering Against Corruption-Principles for Countering Bribery*).

⁴⁶ Dette følger blant annet av *A Resource Guide to the U.S. Foreign Corrupt Practices Act*, side 58, og *US Sentencing Guidelines*, Section 8, B 2.1 (b) (2) (C), <http://www.usssc.gov/guidelines-manual/guidelines-manual>, og det følger av OECD's *Good Practice Guidance on Internal Controls, Ethics and Compliance*, bokstav A), punkt 4., Transparency International's *Business Principles for Countering Bribery*, punkt 3.1, 3.3, 3.4, 6.1.1, 6.1.2, og World Bank Group *Integrity Compliance Guidelines* punkt 2.3.

⁴⁷ Kravene til italienske selskapers etterlevelsessystemer, artikkel 6 i *Legislative Decree no. 231/8*, er blant annet beskrevet i Norton Rose Fulbright, <http://www.nortonrosefulbright.com/knowledge/publications/73424/italy-adopts-new-anti-corruption-law>.

Selskapets *Code of Ethics* fra 1998 fastlegger en nulltoleranse for korrupsjon,⁴⁸ og det er etablert en rekke interne styringsdokumenter og prosedyrer for å forebygge korrupsjon i virksomheten. Eni har også to ganger siden 2011 vurdert effektiviteten av anti-korrupsjonsprogrammet ved hjelp av eksterne konsulenter og fått råd om konkrete forbedringstiltak.

Selskapet har en lang rekke prosedyredokumenter, herunder for *integrity due diligence* av tredjeparter. Det gis opplæring til alle ansatte gjennom et online opplæringsprogram, det gis tilpasset opplæring til ledere på senior- og mellomledernivå, det gis særskilt klasseromsundervisning til ansatte som holder særlig utsatte posisjoner som *Procurement*, *HR*, *Finance* og *Commercial*.⁴⁹ Det er også etablert et varslingsystem. Det skal i 2015 og 2016 ha vært mottatt flere varslinger om korrupsjon i virksomheten.⁵⁰

Ifølge selskapets *Corporate Governance Report* og *Management System Guidelines Anti-Corruption* har mange organisatoriske enheter ansvar og oppgaver knyttet til arbeidet mot korrupsjon.⁵¹

I tråd med kravene i *Decree no. 231* har Eni opprettet et uavhengig organ, kalt *Watch Structure*. Dette organet har som hovedoppgave å overvåke at etterlevelsestiltakene er adekvate og effektive, først og fremst antikorrupsjonsprogrammet. *Watch Structure* skal sikre at programmet er i overensstemmelse med kravene som følger av loven og beste praksis. Dette organet består av både eksterne og interne medlemmer. Det var for eksempel. *Watch Structure* som tok initiativet til gjennomgangen av etterlevelsesprogrammet i 2013.⁵²

En seksjon av *Legal Affairs Department*, kalt *Anti-Corruption Legal Support Unit (ACLSU)*, ble etablert i 2009 for å sikre en mer effektiv gjennomføring av antikorrupsjonsprogrammet. I oktober 2015 ble disse aktivitetene skilt ut i en annen enhet i juridisk avdeling, kalt *Legal Compliance and Regulatory Department*, som hadde det overordnede ansvaret for alt arbeid som blant annet kan knyttes til den italienske loven om foretaksstraff, *Legislative Decree no. 231 (Decree 231)*, også korrupsjonsforebygging.⁵³ En separat enhet underlagt internrevisjonen har ansvar for å granske varslinger, mens personalavdelingen har en sentral rolle i å gjennomføre det interne opplæringsprogrammet i samarbeid med ACLSU (nå kalt «ACC».)⁵⁴ Korrupsjonsrisiko har vært inkludert i selskapets integrerte risikomodell som risikoavdelingen har hovedansvaret for, men det er juridisk avdeling som fram til nå har hatt ansvaret for å kartlegge denne risikoen. Kartleggingen av korrupsjonsrisiko har blitt gjort med bistand fra innleide konsulenter.⁵⁵

Eni kunngjorde i juli 2016 at det skulle opprettes en *Integrated Compliance Department* uavhengig av juridisk avdeling og med direkte rapporteringslinje til CEO og til styret. Denne avdelingen skal ha ansvaret for etterlevelse som omfattet i *Decree 231* fremover, herunder

⁴⁸ Selskapets pressemelding, https://www.eni.com/en_IT/company/governance/the-internal-control-and-risk-management-system.page.

⁴⁹ Enis kommentar til tilrådning om observasjon, 28. november 2016.

⁵⁰ Møte mellom Etikkrådet og Eni, 4. juli 2016.

⁵¹ *Corporate Governance Report 2014*, https://www.eni.com/docs/en_IT/enicom/publications-archive/governance/shareholders-meeting/2015/Corporate-Governance-Report-2014.pdf, *Management System Guideline Anti-Corruption* (MSG Anti-Corruption), november 2014, https://www.eni.com/docs/en_IT/enicom/company/MSG-Anti-Corruption.pdf.

⁵² Møter mellom Etikkrådet og Eni, 24. juni 2016.

⁵³ Møter mellom Etikkrådet og Eni, 9. desember 2015.

⁵⁴ Eni Anti-Corruption MSG.

⁵⁵ Presentasjon for Etikkrådet, møte i Milano 9. desember 2015.

antikorrupsjon.⁵⁶ Den tidligere lederen av *Legal Compliance and Regulatory Department* skal lede den nye avdelingen.⁵⁷

Selskapet har også fortalt at det har blitt etablert såkalte *focal points* i datterselskaper som ikke er børsnotert, for å sikre bedre kommunikasjon mellom disse og Eni sentralt om korrupsjonsrelaterte temaer.⁵⁸ Selskapet vurderer videre å gjøre egenvurderinger av effektiviteten av klasseromsundervisningen.⁵⁹ Eni skriver i sin kommentar til tilrådning om observasjon at nettopplæringen allerede inneholder en egenvurdering av effektiviteten, fordi deltakeren må gjennomføre to tester og må oppnå minst 80 prosent riktige svar før vedkommende får godkjent testen. Rådet har også nylig fått forklart at det skal gjøres forbedringer i den interne kartleggingen og vurderingen av korrupsjonsrisiko.⁶⁰

Eni har overfor Etikkrådet understreket at ingen av de pågående korrupsjonssakene er rettskraftig avgjort. Videre viser selskapet til at de interne granskningene som er gjennomført etter at korrupsjonsanklagene ble kjent, ikke har avdekket at selskapet kan holdes ansvarlig for korrupsjon.⁶¹

5 Etikkrådets vurdering

Basert på den foreliggende dokumentasjonen har rådet vurdert om det foreligger en uakseptabel risiko for at Eni har vært involvert i handlinger som etter retningslinjene utgjør grov korrupsjon, herunder om korrupsjonen er utført på en omfattende og/eller systematisk måte, og om det er en risiko for at selskapet på nytt kan bli involvert i liknende hendelser.

Etikkrådet har ikke vurdert om Eni kan holdes strafferettslig ansvarlig for korrupsjon. Dette tilligger heller ikke rådets mandat og kompetanse. Rådet legger imidlertid vekt på at Eni, samtidig som selskapet inngikk en forliksavtale med amerikanske justismyndigheter vedrørende korrupsjon i Nigeria i 2010, forhandlet om en kontrakt av stor verdi i samme land som påtalemyndigheten i Italia og i Nigeria nå knytter korrupsjonsmistanker til. I 2007 og i 2010 forhandlet Eni med Malabu Oil som ifølge Enis egne risikovurdering i 2007 og 2010, sannsynligvis var eid av en tidligere oljeminister. Han ble blant annet domfelt for hvitvasking i Frankrike i 2007 og i 2009 idømt 8 millioner Euro i bot for dette forholdet av en fransk ankeinstans. Eni framholder at det ikke visste med sikkerhet at selskapet var eiet av den tidligere ministeren, og at selskapet til slutt heller ikke inngikk en avtale med Malabu Oil, men med nigerianske myndigheter. Rådet legger likevel vekt på at selskapets etterlevelsessystem ikke førte til at forhandlingene ble avsluttet når risikoen for korrupsjon ble kjent. Videre mener rådet at den avtalen som til slutt ble inngått, også ville innebære en uakseptabel risiko for korrupsjon i lys av at Malabu Oil fortsatt inngikk i forhandlingene om betingelsene for avtalen.

Rådet har merket seg at selskapet og toppledere i Eni og i Saipem er tiltalt i en straffesak i Italia for korrupsjon i Algerie. Saipem har i sin årsmelding for 2015 informert om at betalingen til en

⁵⁶ Selskapets pressemelding 29. juli 2016, https://www.eni.com/en_IT/media/2016/07/eni-the-board-of-directors-approves-actions-to-reorganize-the-structure-of-enis-internal-control-system-and-risk-management-functions.

⁵⁷ Selskapets pressemelding 5. september 2016, https://www.eni.com/en_IT/media/2016/09/eni-brings-forward-the-creation-of-its-compliance-management-structure.

⁵⁸ Enis kommentarer til tilrådning om observasjon, 28. november 2016.

⁵⁹ Møter mellom Etikkrådet og Eni 4. juli 2016.

⁶⁰ Møter mellom Etikkrådet og Eni 4. juli 2016, og e-post fra selskapet 20. oktober 2016.

⁶¹ Brev til Etikkrådet, 15. juli 2015.

agent var i strid med selskapets retningslinjer, men har ikke erkjent straffeskyld. Eni har anført at selskapet ikke har strafferettslig ansvar for datterselskapet Saipems handlinger. Som allerede nevnt, gjør rådet ingen vurdering av det strafferettslige ansvaret. Det som er avgjørende for rådet, er graden av kontroll morselskapet har overfor et datterselskap. Eni hadde *de facto* kontroll over Saipem helt frem til januar 2016. Eni har forklart at det ble forventet at alle datterselskaper skulle etablere policyer og prosedyrer for antikorrupsjon, herunder at det skulle gjøres en vurdering av korrupsjonsrisiko hos tredjeparter. Når et morselskap har denne formen for instruksjonsmyndighet overfor et datterselskap, bør det også kunne legges til grunn at morselskapet har et ansvar for å følge opp at instruksjonene faktisk blir fulgt. Det at ledere i stor grad har gått imellom selskapene, kan også tyde på at Eni har tatt et slikt ansvar. Rådet mener at denne formen for kontroll kan få betydning for Etikkrådets vurdering av om et selskap skal utelukkes fra fondet.

Korrupsjonsanklagene ligger noe tilbake i tid. Rådet mener likevel at de skal tillegges vekt. Det vises til at det erfaringsvis tar lang tid før korrupsjon oppdages, etterforskes og pådømmes. Straffesaken i Italia har først kommet opp for domstolsprøving nå.

Rådet har videre vurdert om det foreligger en uakseptabel risiko for at Eni på nytt skal bli involvert i tilsvarende handlinger. I denne vurderingen legger rådet vekt på korrupsjonsrisikoen selskapet er utsatt for, hvordan selskapet har respondert på korrupsjonsanklager, samt i hvilken grad selskapet har iverksatt effektive antikorrupsjonssystemer som er organisert på en måte som gjør det i stand til å forebygge, oppdage og reagere effektivt på korrupsjon i virksomheten. Videre har rådet i tidligere saker lagt til grunn at handlinger i fortiden kan si noe om risikoen for korrupsjon i fremtiden.

Eni opererer i en rekke land der korrupsjonsrisikoen er høy. For eksempel rangerer Angola, Libya, Irak, Venezuela, Nigeria, Republikken Kongo, Russland og Kasakhstan i høyeste kategori når det gjelder antatt risiko for korrupsjon etter *Transparency International's Corruption Perception Index*, 2015. Olje- og gassbransjen samt bygg- og anleggsbransjen hvor store offentlige kontrakter er vanlig, eksponerer også selskapet for korrupsjonsrisiko. Dette stiller etter rådets oppfatning særlige krav til selskapet om å ha på plass solide systemer og iverksette tiltak som kan forebygge, oppdage og håndtere korrupsjon effektivt. Når flere av selskapets nåværende og tidligere ledere er anklaget for grov korrupsjon som skal ha funnet sted i mange land, skjerpes disse kravene ytterligere.

Rådet har merket seg at Eni har forbedret sine interne korrupsjonsforebyggende systemer siden 2009, at selskapet har en rekke styringsdokumenter for transaksjoner og aktiviteter som innebærer korrupsjonsrisiko, og at det gjøres flere tiltak i dag for å forebygge korrupsjon i de såkalte risikoområdene. Rådet mener likevel at Eni frem til nå ikke har godtgjort at antikorrupsjonsprogrammet vil bli effektivt gjennomført i hele virksomheten. Dette omfatter blant annet risikovurderinger, og opplæring i antikorrupsjon. Eni gjør heller ingen egenvurderinger av effektiviteten av klasseromsopplæring som gis.

Rådet legger vekt på måten ledelsen har håndtert det faktum av at den sittende konsernlederen er under etterforskning for grov korrupsjon. Etikkrådet viser også til at en av de personene som nå er tiltalt i Algerie-saken, i 2014 ble forfremmet til *Chief Upstream Officer* i Enis konsernledelse, samt at tidligere CEO nå også er tiltalt for korrupsjon i Algerie. Endelig viser Etikkrådet til at *Chief Development, Operations and Technology Officer* siden 2014 og tidligere CEO er under etterforskning i Nigeria-saken som gjelder oppkjøpet av OPL-245. Uavhengig av utfallet av disse sakene mener rådet at anklagene gjør det vanskelig for konsernledelsen å kommunisere både internt og til forretningspartnere en nulltoleranse for korrupsjon.

De ovenfor nevnte momentene taler i utgangspunktet for at vilkåret for utelukkelse er oppfylt. Når rådet ikke anbefaler å utelukke Eni, men å sette selskapet til observasjon, skyldes dette at Eni helt nylig har gjort organisatoriske endringer som forankrer ansvaret for etterlevelse tydeligere. Særlig legger rådet vekt på den nye *Integrated Compliance Department* som skal ha alt ansvar for etterlevelse, herunder antikorrupsjon. Selskapet har informert om flere nye tiltak som for eksempel *focal points* i datterselskaper som ikke er børstnotert, endringer i vurderingen av korrupsjonsrisiko og egenvurderinger av effektiviteten av klasseromsopplæringen. Videre viser rådet til at Eni har solgt seg ned i Saipem, og at risikoen for korrupsjon dermed totalt sett kan være redusert. Rådet legger imidlertid til grunn at flere av de korrupsjonsforebyggende tiltakene er nye. Det avgjørende for rådets vurdering fremover er hvordan de nå blir iverksatt i virksomheten.

Rådet vil i løpet av de kommende to årene følge med på utviklingen i de korrupsjonssakene som pågår i rettssystemet, samt hvordan styret ansvarliggjør ansatte som er involvert i korrupsjon i disse og i andre saker som fanges opp for eksempel gjennom internkontrollen. Rådet vil også legge vekt på om styret og konsernledelsen fremover etablerer og gjennomfører et antikorrupsjonsprogram som forebygger korrupsjon effektivt. Dersom det oppstår fornyet tvil om ledelsens ansvarstagende, vil vilkåret for utelukkelse kunne være oppfylt.

6 Tilråkning

Etikkrådet tilrår å sette Eni SpA til observasjon på grunn av risikoen for grov korrupsjon.

Johan H. Andresen
Leder

(sign.)

Hans Chr. Bugge

(sign.)

Cecilie Hellestveit

(sign.)

Arthur Sletteberg

(sign.)

Guro Slettemark

(sign.)